

matlı tavanla örtülüdür. Bu örtü sistemi dıştan kırma bir çatı altına alınmıştır. Kubbeyi taşıyan on iki adet ahşap sütun basık kemerlerle birbirine bağlanmaktadır. Eteğinde yuvarlak kemerli dört pencerenin bulunduğu kubbe kalem işi bezemelerle her birinde Allah'ın isimleri yazılı yirmi bölüme ayrılmış, bunun yanında kompozisyonda bitkisel motiflere de yer verilmiştir. Harimin kuzeyindeki mahfil kubbeyi bu yönde taşıyan dört ahşap sütuna oturmaktadır. Orta ekseninde dışbükey formlu mahfile doğu ve batı yönünden iki merdivenle bağlantı sağlanmaktadır. Dikdörtgen bir çerçeve içine alınan mermer mihrap, iki yanda akant yapraklar ve daha üstte istiridye kabuğu motifle sonlanan birer pilastırla biçimlendirilmiştir. Çokgen mihrap nişi içbükey formlu sade bir kavsarayla nihayetlenmektedir. Minber üstün ahşap işçiliğiyle Selçuklu geleneğini yansıtan bir örnektir. Alaca ilçesinin Karahisar köyünde yıkılan bir yapıdan getirildiği yönünde bir rivayet vardır. Abanoz ağacından sahte künde-kârî tekniğinde ele alınan minber özgün karakterini önemli ölçüde korumuştur. Geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonuna yazının da katılımı ile yoğun bir süsleme ortaya çıkmıştır. Eserin kapısı ve doğu yan aynalıği ile batı yan aynalıği arasında teknik ve kompozisyon bakımından farklılık söz konusudur. Minberde bulunan bir bâni, iki sanatkâr ve bir tarih kitâbesinden eserin Dâvud oğlu Ahmed'in emriyle 706 (1306-1307) yılında yapıldığı ve yapımında Ankaralı Abdullah oğlu Dâvud ile Ankaralı Ebûbekir oğlu Muhammed'in gö-

Çorum Ulu Camii'nin harim kısmından bir görünüş

rev aldığı anlaşılmaktadır. Harimin güneydoğu ve güneybatı köşelerinde yerden yüksek, ahşap kare gövdeli ve kubbeli birer sakal-ı şerif mahfazası mevcuttur. Caminin çifte minaresi son cemaat yeriyile harim mekânının birleştiği köşelerde yer almaktadır. Benzer özellikler gösteren minarelerden kuzeydoğu yönündeki 1911 anarımında yapılmıştır. Daha önce burada harime açılan bir odanın varlığı bilinmektedir. Yüksek bir kaide üzerine oturan armudî formlu pabuçluğa sahip her iki minare onaltıgen gövdeli ve tek şerefelidir. Şerefe korkuluğu yekpâre kesme taş, şerefe altı iç ve dışbükey silmelidir. Kurşun kaplı külâhın altında bir dizi firûze çini sıralanmıştır.

Vaktiyle avlu içerisinde bulunan hazîre, medrese odaları ve Müşir Hacı Hasan Paşa'nın yaptırdığı belirtilen kütüphane günümüze ulaşmamıştır. Avlu kapılarına yakın konumda 1910'da yapılan barok tepelikli üç çeşme vardır. Avlunun güneybatı yönünde dört musallâ taşı mevcuttur, bunlardan iki tanesinin üzerinde kitâbe yer alır. Avlunun ortasındaki şadırvan sekiz adet ahşap sütunun taşıdığı içten kubbeli, dıştan basık külâhlı bir üst örtüye ve dalgali geniş bir saçağa sahiptir. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde Sıklık deresi denilen mevkiden bu şadırvana su getirildiği bilinmektedir. Şadırvanın on dört köşeli mermer teknesinin güney yönünde Hacı Abdurrahman adı ve 1176 (1762-63) tarihi yazılıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Çorum İl Yıllığı 1967, Ankara, ts., s. 214; Cumhuriyetin 50. Yılında Çorum, 1973 İl Yıllığı (haz. Ziya Çoker v.dğr.), Çorum, ts., s. 126-127; Çorum İl Yıllığı 2003, Çorum 2004, s. 215-216; Abdülkadir Dündar, Çorum Camii ve Mescitleri, Ankara 2004, s. 84-101; Ali İlica, Belgelerle Çorum Ulu Camii ve Vakıfları, Ankara 2006, s. 37-75; İrfan Yiğit, 1897'den 1979'a Çorum: Geçmiş Za-

man Halleri, Çorum 2008, s. 55-59; Ömer İskender Tuluk – Servet Keleş, "Osmanlı'nın 'Yerel'i: Çorum Yöresinde Benzer Tipoloji Gösteren Üç Camii", Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu: 23-25 Kasım 2007 (haz. Mehmet Mahfuz Söylemez v.dğr.), Çorum 2008, II, 603-613; Sevim Uluç, Çorum Tarihi-Çorum ve Çevresi, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 65; Halûk Karamağaralı, "Çorum Ulu Camii'ndeki Minber", STY, I (1965), s. 120-141.

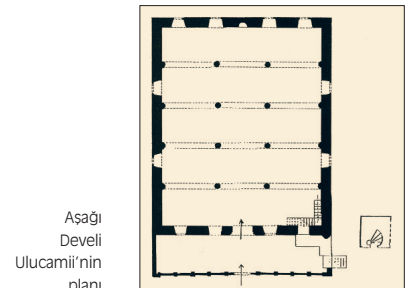
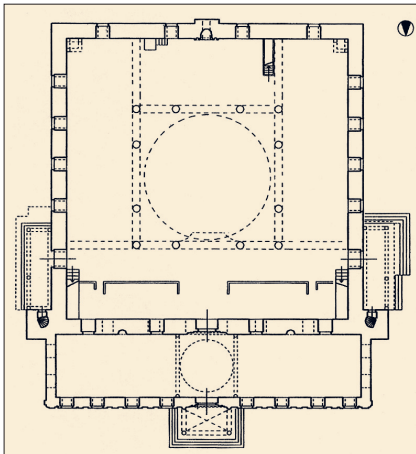

TUĞBA ERZİNCAN

Develi Ulu Camii (Aşağı). Câmî-i Kebîr adıyla tanınmaktadır. Kapısı üzerinde 1143 (1730) yılında Bâî Ali tarafından inşa edildiği belirtilmektedir. 1183 (1769), 1260 (1844) ve 1318 (1900) yıllarında onarım gören caminin minaresi kaidesindeki kitâbeye göre 1287 (1870) tarihlidir. Yapı kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Altı taş sütuna oturan yuvarlak kemerli, açıklıklı son cemaat yerinin üstü içten ahşap kirişli, dıştan kiremit kaplı kırma çatılıdır. Kuzeybatıda kare kaide üzerinde silindirik gövdeli tek şerefeli minarede şerefe altı oval silmelidir. Koni biçimindeki taş külâh altında girland motifleri işlenmiştir. Kaidede yer alan sülüs hatlı on iki satırlık kitâbe Devellili saz şairi Seyrânî'ye aittir.

Son cemaat yerinden yuvarlak kemerli, ahşap kanatlı kapıdan harime geçilir. Kapının iki yanında yuvarlak kemerli ikişer pencere vardır. Ayrıca doğuda ve ba-

Çorum Ulu Camii'nin planı

Aşağı Develi Ulu Camii'nin planı

ULUCAMI

Aşağı Develi Ulucamii – Kayseri

tıda beşer, güney cephesinde dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı harimin mihraba paralel neflerinde ikişerden dört sıra, toplam sekiz sütunu serbesttir, doğu ve batı cephelerinde dörderden sekiz sütunu ise duvara gömüldür. Sütunlar doğu-batı doğrultusunda atılmış üç kemerle birbirine bağlanarak mekânı beş nefe böler. Kuzeydeki nef kadınlar mahfilî şeklinde düzenlenmiştir. Ahşap kafesle çevrili mahfil ortada öne doğru çıkma yapar. Yapının üst örtüsü ahşap kirişler üzerinde düz damlıdır. Mukarnaslı taş mihrap ahşap çerçeve içine alınmış olup tepelik kısmı dikdörtgen bir levha ile taçlandırılmıştır. Mukarnasların altında nesih hatla esmâ-i hüsnâdan isimler yazılıdır. Bitkisel ve geometrik süslemeli bordürlerle çevrelenen mihrapta sivri bir kemer altında yer alan mukarnasların içleri ve köşelikler yoğun biçimde dolgulanmıştır. Ahşap minberin bir sanat değeri yoktur. Minberin yanında batı duvarına asılı dikdörtgen çerçeve içinde geyik derisi üzerine sülüs hatla sekiz satır halinde yazılmış bir levha görülür. Seyrânî tarafından söylenen tarihçede yapının geçirdiği onarımlar anlatılmıştır.

Caminin batısında avlu duvarı üzerindeki çeşme Ali Rızâ Efendi tarafından 1904'te yapıya eklenmiştir. Çeşmenin bulunduğu duvarın arkasında, girişi son cemaat yerinin kuzeybatısındaki bir merdivenle inilerek sağlanan hazîre ve minarenin yer

aldığı açık avlu vardır. Hazîrede caminin bânisi Bâi Ali ve ailesinden iki kişi ile sonradan gömülmüş Celâl Baba isimli bir kişinin mezarı bulunmaktadır. Aşağı Develi'ye yerleşimin ardından Develi'nin ikinci ulucamii olarak inşa edilen yapı günümüzde ibadete açıktır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Çatak, *Bütün Yönleriyle Seyrânî, Kayseri* 1992, s. 54; Halit Erkiletlioğlu, *Kayseri Kitâbele-ri, Kayseri* 2001, s. 80; Mustafa Işık, *Kayseri'de Mimari Eserlerde Geçen Ayet ve Hadisler*, Ankara 2003, s. 110-111; Nuran Gülşen, *Kayseri İli'nin Develi İlçesi'ndeki Türk Mimari Eserleri*, İstanbul 2011, s. 61-77.

NURAN GÜLŞEN

Develi Ulucamii (Yukarı). Câmî-i Kebîr mahallesinde yer alan yapı Sivâsî Hatun Camii olarak da bilinmektedir. Taçkapısında bulunan iki kitâbeden, Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyâseddin Keyhusrev zamanında Göçer Arslan'ın oğlu Nasrullah ve câriyesi Said kızı Sivâsî Hatun tarafından 680 (1281) yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Osmanlı devrinde caminin yanına bir medrese eklenmişse de zamanla bu yapı yok olmuştur. Kesme taşla inşa edilen camide yöresel andezit taşının kullanıldığı taçkapı önünde küçük bir avlu vardır. Dışa taşkın taçkapı iç içe iki sivri kemerle sınırlandırılmış, çerçevesi yarım yıldız friziyle süslenmiştir. Taçkapının üzerinde köşk tipi minare vardır. Yapının üstü eskiden toprak dam iken sonradan çinko ile kaplanmıştır. Güney cephesinde mihrap yüzeyinde ve güney köşesinde yapıya dayanak sağlayan payandalar XVIII. yüzyıldaki bir onarım sırasında konmuştur.

Kareye yakın plana sahip cami, mihrap önü kubbesi ve mihrap önünde mihraba paralel bir nefle bu nefe dik beş neften meydana gelmektedir. Harimde dört sıra

halinde on altı pâyeye ile aradaki sivri kemerler tonozları taşımaktadır. Orta nef az farkla diğerlerinden geniş tutulmuştur. Girişten sonra ikinci birim aydınlık olarak düzenlenmiş ve üzeri sonradan kapatılmıştır. Dört sivri kemer üzerindeki pandantifli mihrap önü sade kubbesi içten ve dıştan sıvalıdır. Doğu cephesinden üç, güney cephesinden dört pencere ile aydınlanan caminin mihrap önü kubbesinde günümüzde kapatılmış üç mazgal pencere bulunmaktaydı. Mihrap orta akstan hafif doğuya kaymıştır. Gri andezit taşından dikdörtgen çerçeveli mihrabı geometrik, yazı, bitkisel ve geometrik olmak üzere dört bordür çevrelemektedir. Yedi sıra mukarnaslı kavsara dışında rûmîli palmetli düzenlemeler vardır. Mihrap nişinin köşelerindeki zikzak motifli sütunçeler kompozit başlıklıdır. Mihrap kavsarasının altında üstü kitâbeli küçük bir mihrap nişi daha vardır. Burmalı kaval silmelerle dikdörtgen çerçeve içinde yer alan nişinin iki yanına sırayla siyah, sarı, siyah renkte yuvarlak taşlarla en altta siyah dikdörtgen bir taş yerleştirilmiştir. Yapıda bugün görülen ahşap minber yenidir. Eski minber 1933 yılında Kayseri Müzesi memuru Nuh Mehmed Bey tarafından müzeye nakledilmek üzere parçalara ayrılarak sökül-müş, minberin Kayseri Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi ve tekrar Kayseri Etnografya Müzesi arasındaki nakiller esnasında bazı parçaları kaybolmuştur.

Caminin iki minaresi mevcuttur. Bunlardan taçkapı üzerinde yer alan köşk tipi minare özgündür ve minareye taçkapının solunda cepheye bitişik otuz üç basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Diğer minare yapının kuzeybatı köşesinde yer almaktadır ve yakın zamanda kesme taştan inşa edilmiştir. Kare kaide üzerinde silindirik gövdeli tek şerefeli minarenin üstü külâh-

Yukarı
Develi
Ulucamii –
Kayseri